

Észrevétlen tanulás – beszédmentes oktatás

Iskolabővítés Visegrádon

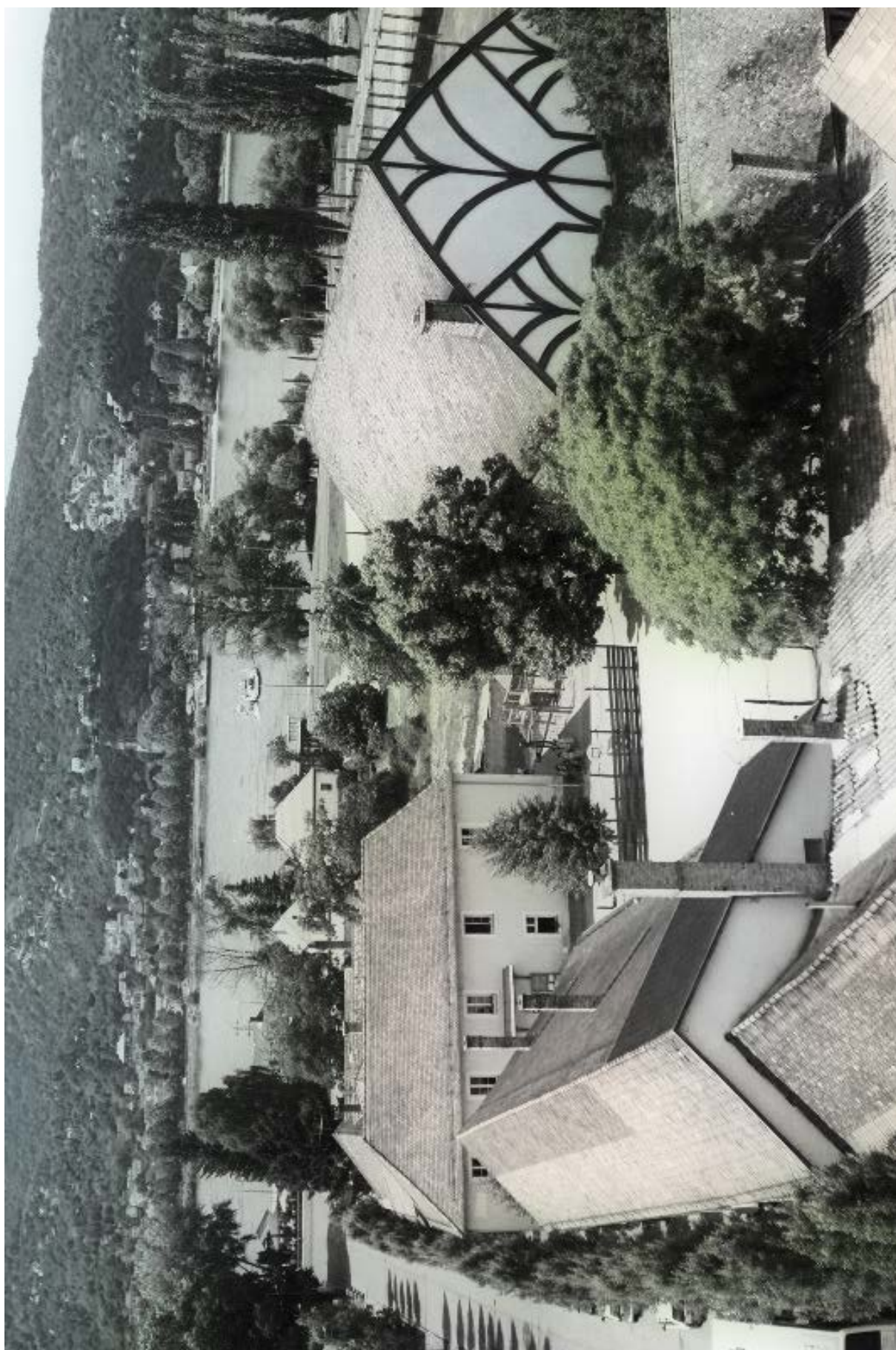
Készítette: Rév Bence

2014. 11. 18.

Építészeti konzulens: Tamás Anna Mária dr.
Gyermekekléktan konzulens: Petneházy Réka

1. Ábra: Fotót készítette – Sebestyén Petra

2. Ábra: <http://goo.gl/dZZGJQ> (utolsó hozzáférés: 2014. 11. 18.)

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	5
A tervezési feladat körülményei.....	6
A tervezési program.....	8
Formai megoldások.....	18
Anyaghasználat.....	21
Tervezési folyamat tanulságai.....	23
Környezetpszichológiai függelék.....	25
Irodalomjegyzék.....	35

Bevezető

A dolgozat megírása azt a célt szolgálja, hogy bemutassa a környezetpszichológiában rejlő lehetőségeket, melyek Magyarországon eddig nagyrészt még kiaknázatlanok. Célja, hogy egy vázlattevé bemutatásával felvázolja a konkrét tervezési fázisban betölthető szerepét. A dolgozat szerkesztése emiatt kettős szálon fut végig: megismertet egy tervezési feladatot, egy általános iskola tervezési körülményeit, amelyhez széljegyzet-szerűen kapcsolódnak a kutatások, valamint a megismert elméleti háttér. Így jobban érthetővé válik az a módszer, amely a teljes tervezési programon végigfut, és mintegy mankóként vezeti a kezet. A füzet bal oldalán az épület bemutatása követhető nyomon. A jobb oldalon a környezetpszichológia és a kapcsolódó gyermeklélektan kutatások találhatók. A két tartalmi rész közötti kapcsolat nem csak vizuális, hiszen a tév adott részein hivatkozások találhatók az elméleti háttéranyaghoz.

(A formai követelményekre tekintettel az Országos fordulóra a dolgozat megjelenése átdolgozásra került. Ennek következtében a dolgozatban megjelenő hivatkozások nem párhuzamosan futnak a tartalommal együtt, hanem függelék formájában, a munka végére kerültek. A tervezési feladathoz tartozó elméleti anyag tehát a dolgozat utolsó szakaszában kapott helyet.)¹

Miért fontos épülettervezéshez kapcsolódóan pszichológiáról – a környezeti tér pszichológiájáról – beszélnünk? Hogyan lehet egy térelem – egy térkomplexum kapcsán pszichológiai analízist felvázolni? Egyáltalán fontos-e beemelnünk ezt a fiatal tudományágat a tervezés folyamatába? Erre és hasonló kérdésekre keresi a választ a jelen dolgozat, remélve, hogy tanulmányozása által megérti az olvasó – talán átérzi – a törekvéseket, melyek a tervezési program legnagyobb részét meghatározták.

1 Utólag hozzáfűzve. (2014. 12. 02.)

A tervezési feladat körülményei

Iskolatervezés, bővítés Visegrádon. Érzékeny történelmi közeg, funkcionális kihívások. Jelenleg az intézménynek két épülete van. Ezek egy telken, egymástól pár méter távolságra helyezkednek el, de fizikai kapcsolat nincs közöttük. A kétszintes tömegben található a funkciók zöme – szaktermek, osztálytermek, könyvtár, irodák. Ez a tömb hordozza az iskola tradícióját, a szellemi folytonosságot. Az újabb épület – mely az utcafronton, azzal párhuzamosan fekszik – építészeti szempontból semleges képet mutat. Az egyszintes traktusban három osztályterem található. Étkező nincsen az iskolában, jelenleg a diákok a pár száz méterrel arrébb fekvő óvodába járnak ebédelni, az uzsonnát az osztálytermekben fogyasztják el. A telken található továbbá egy sportcsarnok, amely méretéből adódóan az egész város sportigényeit képes kielégíteni. Ez a telek Rév utcai vonalával átellenes, északi határán található. Terveit Makovecz Imre készítette, megjelenése, karaktere illik a kisváros szövetébe, arányait tekintve viszont eltúlzott, hasonló léptéket talán csak a XVIII. században épült barokk templom tud felmutatni. Emiatt Visegrád látképét zavaróan uralja, nem illeszkedik a településszövetbe.

Az iskola bővítése több szempontból indokoltta vált az elmúlt évek során: funkcionálisan az épületegyüttes nem képes a felmerülő igényeket megfelelő mértékben kielégíteni, ami az iskola – egyébként igen jó hírű – oktatási minőségét kezdi rontani. A helyhiány és a termek elavult pedagógiai adottságai nem képesek az oktatás igényeit kiszolgálni. Másik jelentős ok, amely az iskola bővítését megalapozottá teszi, hogy a településképpen, a Makovecz-csarnok által keletkezett sebet valahogy orvosolni kell. Ez számos más beavatkozással, illetve az iskolaépület komplexebb csatlakoztatásával, léptékatmenetekkel megvalósítható.

Az iskola híre az épületével együtt öregedett: az 1787-ben elkészült új templom felszabadította a régi épületet, amit így nem sokkal később elfoglalhatott a város iskolája. Ezzel kiérdemelte a megye legrégebben üzemelő iskolája címet. A régi egyházi épületet 1871-ben bővítették. Ebből az időből származhat az emeletes épület bejárata felett elhelyezett márványtábla latin felirata is: „Ez az épület – mely egykor templom volt – a közösségnek felújított, azzal a nemes céllal, hogy benne kiváló ifjúság neveltesék.”²

2 Cseke László: Visegrád ezer éve almanach p. 459.

Az iskolát az 1948-as államosításig a római katolikus plébánia tartotta fenn. Az oktatás nyelve ez időben még német nyelven történt. Az iskola bővítése az 50-es évek elejére elengedhetetlenné vált. Először az emeleten elhelyezkedő tanítói lakást alakították át tanteremmé, majd nagy társadalmi összefogással megépült az új épületrész, melyben két, egymásba nyitható tantermet alakítottak ki. A támogatáshoz Áprily Lajos is tevékenyen hozzájárult, aki irodalmi estet szervezett más neves művészek közreműködésével. A befolyt bevételeket az iskola új szárnyának építésére fordították.

1987-ben az ő nevét választotta az iskola névadójának. Az intézmény folyamatosan szűkösnek bizonyult az idők során. (A hatvanas évek elején a tanulói létszám 248 fő volt.) A nyolc tanterembe osztott diákság csak úgy tudott elférni, hogy egy tantermet külső, magánházban alakítottak ki. Vízvételi lehetőség 1966-ig nem volt, a mellékhelyiségek nagyon rossz állapotban, külön deszkaépületben voltak fellelhetőek. A Makovecz Imre tervei alapján elkészült tornacsarnok avatása 1989-ben zajlott le. Az udvar aszfaltozása és a tornacsarnokhoz vezető járda kialakítása 2008-ban, a régészeti ásatások után készült el.

A telek nagy része régészetileg feltárt. A hajdani templomépület körül egy kisebb temetőt sikerült rekonstruálni, ahonnan a maradványokat elszállították. A földszintes épület alatti rész még feltáratlan, a környező ásatások alapján vélhetően egy középkori ház maradványai találhatók itt.

3. Ábra: <http://goo.gl/9tEKb7> (utolsó hozzáférés: 2014. 11. 18.)

A tervezési program

A feladathoz nem lehetett hagyományos módszerekkel, rutinszerűen hozzáállni. A megoldandó problémák rétegződései, a várost átítató történelmi múlt, a telek adta lehetőségek mind egy komplexebb megoldást vetítettek előre. Azt gondoltam, hogy a legegységelműbb igény, amit a tervnek maradéktalanul ki kell elégítenie, az az iskola tökéletes funkcionalitása. Ebből következhetnek később az egyéb megoldások sorai. Ellentétben az általános módszertől tehát, nem az egyre közelítő – analízáló tervezési viselkedést követtem. Éppen ellenkezőleg: a legkisebb egységtől haladt a terv a nagyobb összefüggésekig, a térkapcsolatok összessége felé. Számomra a tanuló gyermekek fizikai és mentális ittléte adta meg a tervezési egységet.^(I.)

Először azt kutattam, hogy az egyes korosztályú gyermekek milyen érdeklődésűek. Mik azok az igények, amelyek befolyásolják a tanulók hangulatát, komfortérzetüket. Megvizsgáltam, hogy a hat és tizennégy év közötti gyerekek milyen nagyobb közösségekbe rendeződnek. Három korosztály-csoportot hoztam létre a szakemberekkel történt beszélgetések során. Mindhárom csoportnak meghatároztam azon igényhalmazát, amelyek segítségével a tervezési folyamatot tovább tudtam vinni. A feladatot két oldalról közelítettem meg:

- Mik azok az igények, melyek a gyermekek komfortfokozatát emelik?
- Milyen alapvető képességeket szükséges az adott korosztálynak elsajátítania, amelyek nincsenek a tananyagba beépítve?

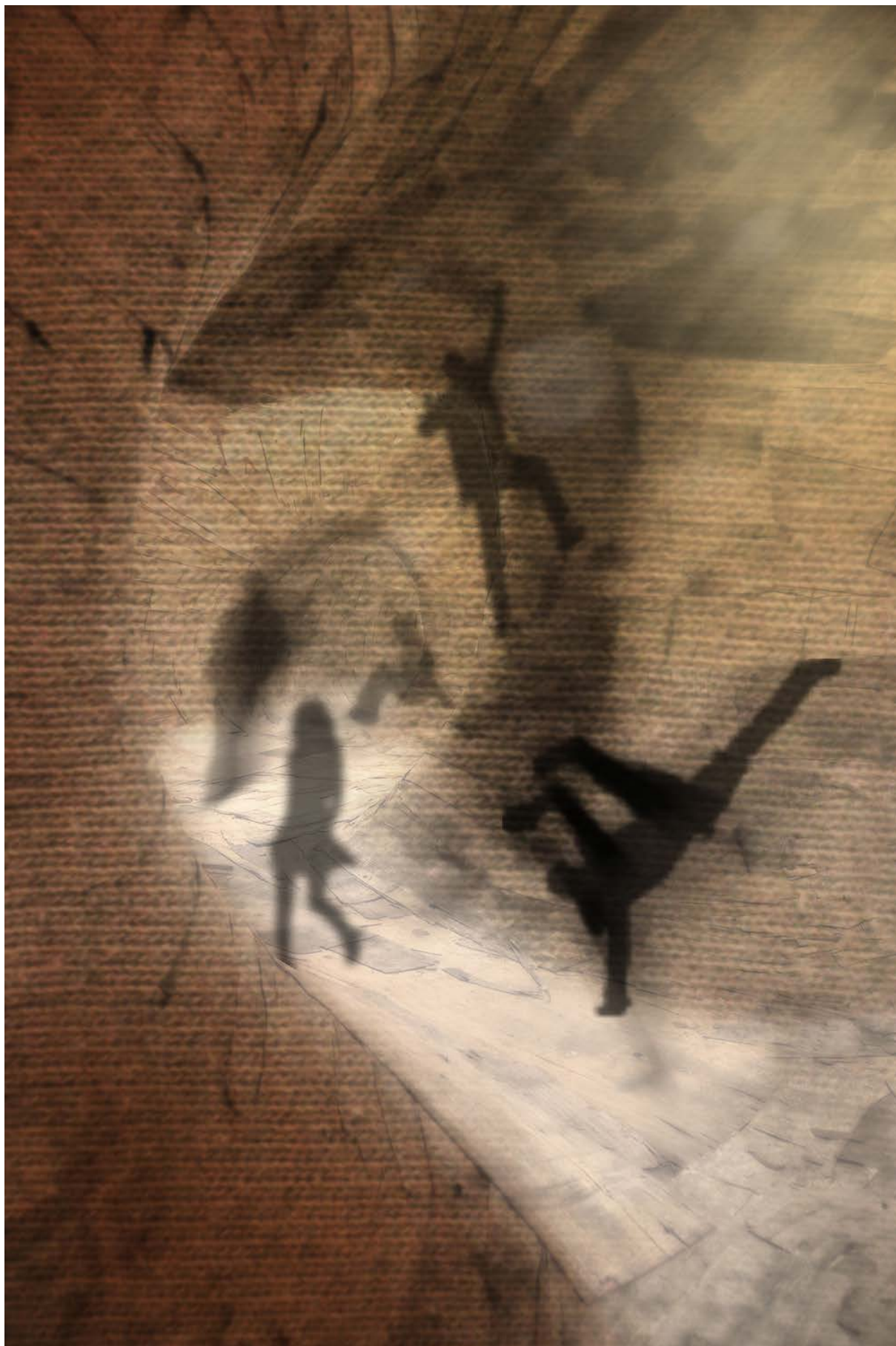
Tehát kényelmi és tanulási szempontú elvárásokat határoztam meg, melyekből felépítettem a korosztály „tér-képét”.^(II.) A három korcsoport a következőképp alakult ki:

1. az első-, második- és harmadik osztályosok,
2. a negyedik-, ötödik és hatodik osztályosok,
3. valamint a hetedik- és nyolcadik osztályosok közösségei.^(III.)

A legkisebbek számára a szoros kötődések, barátságok kialakítását tartottam a legfontosabbnak, valamint, hogy az iskola megfelelő biztonságot nyújtson számukra. Nagyon fontos volt továbbá a játék és játékosság hangsúlyozása, hiszen ez adja a legtisztább átmenetet az óvodai és iskolai élet között. Játék közben nagyon fontos készségeket sajátítanak el a gyerekek, amelyek később egész életüket meghatározzák.

Részükre az átlagosnál valamivel nagyobb osztálytermet terveztem, melyekhez egy-egy galéria is tartozik. Ide tudnak a kisebb közösségek visszavonulni a szünetekben, valamint ez lehet a kötetlenebb foglalkozások helyszíne is. Továbbá minden osztályteremhez tartozik saját mellékhelyiség. A termeket két irányból lehet megközelíteni. A fő irány az északi bejárat, a tanári asztal felőli ajtó pedig az iskola nagy aulájára nyílik.

Az osztálytermek egy átmeneti téren keresztül kapcsolódnak a központi aulához. Ez egy inspirációs tér, ahol a gyerekek különböző képességeiket fejleszthetik: egyensúlyérzék, kreativitást, érzékenységet közösségi munkára... A tér mindig változó képével, anyaghasználatának sokszínűségével a megismerés és felismerés elemi módszereit adja át a gyerekeknek. A konstrukció nem csak használatát tekintve jelent átmenetet az aula és az osztálytermek térrendszere között, hanem használatát tekintve is: míg az 1-3. osztálytermek elszigetelve a többi diáktól, az iskola északi részén kaptak helyet, addig az előttük elhelyezett átmeneti tér nyitott az iskola összes diákja számára.^(IV.) A barlangszerűen formált rendszert bárki használhatja és minden korcsoportnak mást jelent.^(V.) A 4-6. osztályosok számára az osztályokon belül kiformálódott baráti közösségek rejtett zugát jelenti, a játék helyszínét, a 7-8. osztályosok számára a visszavonulás, az elrejtőzés helyszínéül szolgálhat.

5. Ábra: A barlang-szerű tér formavilága

A tervezés folyamán felvetődött, hogy a legkisebbeknek célszerű lenne egy védettebb bejáratot kialakítani: míg az idősebb diákok az iskola déli oldalán lépnek be az épületbe, addig a legkisebbeknek az északi határon biztosítok egy bejáratot. A szülő-gyermek kapcsolat így az iskolakezdéssel nem változik azonnal meg, a családoknak biztosítva van, hogy csak lassacskán, nyugodtan szoktassák hozzá gyermekeiket az otthontól való egyre élesebb elszakadásra.

Az északi bejárat az úgynevezett Egészség ház udvarára nyílik. Ez egy olyan védett városi tér, amely folyamatos helyszíne különböző városi programoknak, hétfői családi foglalkozásoknak, biopiacnak, koncerteknek. A családok számára tehát nem egy ismeretlen helyszín az intézmény kapuja, és az iskolába készülők is gyakran találkozhatnak a „komoly iskolásokkal”.^(VI.)

A bejárat tér egy kisebb belső udvart határol, ahova a meglévő fa játszóteret áthelyeztem. Ez az udvar csak a legkisebbek számára van fenntartva. A fogadóteret két térrészre osztják a tárolódobozok, ahol a diákok iskolai tanszerei (festék, színes papír, olló, színes ceruza, számtan-kellékek...), kinti-, benti cipőik és udvari játékok kerülnek elhelyezésre. Az északi oldala teljesen egybenyitható az udvarral, amely így kiterjeszthető, a határok elmosódnak. A tárolódobozok jelentik a határt, ahol a diákoknak búcsút kell venniük szüleiktől. Ez a cipőváltás helyszíne, a felnőttek pedig csak vizuálisan kísérhetik tovább gyermekeiket.^(VII.)

6. Ábra: Az Egészség ház felőli bejárat tér látványa

A negyedik-ötödik-hatodik osztályosok számára a következő igények és szempontok hangsúlyozását tartottam fontosnak: az iskolát, mint a tudás birodalmát értelmezzék, második otthonként tekintsenek rá, ami a kényelmi szempontokat és az individualitást hangsúlyozza. Továbbá fontosnak tartottam a felelősségtudat megértését, annak gyakorlását, ezzel szoros kapcsolatban pedig a természetközelséget.

Osztálytermeiket a Rév utca vonalán helyeztem el. Termeik kifelé erődszerű képet mutatnak, vastag, nyílásmentes falak határolják az utca felől. Elrendezésük a fésűs beépítés mintáját követik. Nyugati oldalról mindhárom osztályteremhez csatlakozik egy-egy kis léptékű fűvészkert.^(VIII.) Itt az osztály közösen nevelhet zöldségeket, virágokat, más növényeket, megtapasztalva a felelősségtudat fontosságát. A társasági élet egy új szintre emelkedik: a közösségi felelősségvállalással mélyebb erők tartják össze az osztályt.

Az osztályterem közvetlen vizuális kapcsolattal rendelkezik a kis kerttel. Ez a folytonosságot hangsúlyozza a tanórák alatt is – természetes keretet ad az oktatásnak, az elméleti tudást összekapcsolja a természettel, a gyakorlattal.^(IX.)

A három terem közvetlenül kapcsolódik a nagy aula teréhez. Egymástól a két tér csupán az osztályok „kunyhóival” lettek elválasztva. Ezek a tömegelemek többrétű feladatot látnak el.^(X.) Egyrészt szellemi közösséget formálnak az osztály tagjai között – valahová tartozás, egy ház tagjának lenni... A gyerekek maguk képére formálhatják az otthont, ami felelősséggel és közösségi erőként hat. Másrészt, funkcionális értelemben véve elválasztják a kinti és benti teret. Itt történik a cipőcsere, a kabátok tárolása és zsilip-szerűen csillapítja a tempót a terem és az aula között.

7. Ábra: Belső kert közvetlenül az osztályterem mellett

A három osztály az iskola egész területét kihasználja az oktatás és a szabadidős tevékenységek folyamán is. Fontos helyszíne a tartózkodásnak a földszinti aula, amely ugyancsak egybenyitható a nagy közép-udvarral. A nyílászárók felnyitása esetén a kinti- és benti tér között csupán vizuális határt szab a burkolatváltás, a kettő egy rendszert alkot. A késő-őszi, téli- és a rosszabb időkben megváltozik ez a szisztéma: a nyílászárók mintázott felülete fizikai határt szab a kinti és benti tér között, vizuálisan viszont kapcsolatot teremt. Mintegy monitorként működik az üvegfelületek sora. A benti tevékenységhez díszletként társul a kinti természet: az elsárgult, hulló levelek dinamikája, a hóesés monokróm mintázata, vagy az eső monoton mozgása. Míg az utca felé zár az épület, az iskola belső világának feltárul, a természet befolyik, mintegy átugorva a településszövet léptékét.

8. Ábra: Az aulához csatlakozó osztály-kunyhók látképe a lépcsőblokk felől

A hetedik és nyolcadik osztályosok alkotják a harmadik nagy közösséget. Számukra már másfajta környezet biztosítja a komfortérzetet. Mint az iskola legidősebb növendékei, szellemileg és fizikálisan is a többi nebuló felett állnak. Ezt hangsúlyozandó, osztálytermeik az emeleten lettek elhelyezve. Miután tananyaguk nagy mértékben specializálódik, ezért számos tantárgy megfelelő átadását csak a szaktermek specializálódott felszerelése tudja biztosítani. Egy átlagos nap során tehát igen gyakran kell termet váltania a két osztálynak. Ezt segíti az emeleti elhelyezés, hiszen a két osztályterem mellett a szaktermek is itt kaptak helyet.

A műemléki épület felső szintjén találhatóak a nyelvi laborok. Ezek direkt módon, az emeletről is elérhetőek egy átközelkedő híd segítségével. Így teljesen megszűnt a jelenlegi problémás állapot, vagyis, hogy a két épület között nincsen tényleges fizikai kontaktus.

Az új épület két szintje az aula gyűjtőpontjában található blokk segítségével kapcsolódik egymáshoz. Itt találhatóak mindkét szinten a vizes helyiségek, valamint az alsó szinten egy kis-tanári, amely egy légtérbe került az emeleten elhelyezett kisméretű galéria-szerű olvasópolccal. Az egykarú, egyenes lépcső egyik oldalt tömör korlátban végződik, a másik oldalon (a kis-tanárival határos fal mentén) egy „könyvkuckó” fut végig a lépcsővel párhuzamosan. A könyvespolcok mellett olvasó zugokat helyeztem el a falban, melyekbe bárki bebújhat rövid olvasgatásra, beszélgetésre barátjával.^(XI.)

Az emeleten ez a „mag” osztja ketté a teret. A déli oldalon a két osztályterem, illetve előtte a termekhez kapcsolódó közösségi tér található. Az északi – érkező oldalon – a kettéosztható informatika és rajzi labor lett elhelyezve. Azért helyeztem ezeket a szaktermeket ide, mert ezeket használja a legtöbb diák és így a hetedikesek és nyolcadikosok számára nyugalmasabb, belsősegebb tér keletkezik a blokk másik oldalán.^(XII.)

9. Ábra: Az új épület harántirányú (kelet-nyugati) metszete

A két osztály számára létrehozott terem egy hagyományos tanterem mintáját követi. Próbáltam számukra a legnyugodtabb, zavaró ingertől mentes teret megalkotni. Termeik ugyan az utcafront felett helyezkednek el, a zajterhelést azonban teljesen feloldja az utcai homlokzat mögött található szertár. Tovább növeli a termék akusztikai minőségét a mennyezeti megoldás is: a termék hosszanti oldalára merőlegesen aszimmetrikus nyeregteret került. Ennek formáját a belső tér is követi, a szerkezetet pedig akusztikai panelek borítják.^(XIII.)

A két legidősebb korosztály számára az elmélyült ismeretszerzés, valamint a továbbtanulásra való felkészülést határoztam meg legfontosabb célként. Ezt segíti a direkt fények mellőzése. A természetes megvilágítás ugyanakkor nagy szerepet játszott a tervezés folyamán.

A termekhez tartozó nagyméretű szertár ugyancsak az oktatás színvonalának emelését szolgálja. Azon túl, hogy az emeleti aula is nagyméretű üvegfelületekkel csatlakozik a belső udvarra, valamint számos nyitható osztást helyeztem el ezeken, a két osztályteremhez egy-egy kisebb teraszt is hozzákapcsoltam. Különösen fontosnak találtam ezt, mivel a minőségi tanuláshoz a folyamatos friss oxigén biztosítása is hozzájárul. A teraszok révén közvetlen kapcsolat nyílik a tiszta levegőre, nem kell folyton az iskolán átrohanni, hogy az udvaron szívhassák magukba a gyerekek az erőt nyújtó levegőt.

A műemléki épület földszintjén az utólagos osztófalak kibontásával elhelyeztem egy nagyobb léptékű fogadóteret. Ez szolgál a szülő-diák-tanár kapcsolatok megélésére, illetve a nagy aula és a sportcsarnok mellett nagyobb osztályrendezvények helyszíne is lehet. Ebéridőben ugyancsak ez a tér szolgál az iskola ebédlőjeként, ahol egyszerre kettő, maximum három osztály étkeztetésére nyílik lehetőség. A helyiséghez közvetlenül csatlakozik egy melegítőkonyha is, melynek meghosszabbítása az iskola és a sportcsarnok közé ékelődő fedett-nyitott pavilon. Nyári időben az oktatás kihelyezhető ebbe a térbe, melynek szabályos szerkesztése és nyitottsága megfelelő átmenetet biztosít a kinti és benti terek között. Ebéridőben így további két osztály étkeztetésére is lehetőség nyílik a fedett térben. Az építmény gondoskodik továbbá az intézmény zárt formálásáról, illetve az iskola tömegéhez kapcsolja vizuálisan a Makovecz-sportcsarnokot. A régi épület utcafrontján kapott helyet a nagy-tanári, felette pedig a gazdasági- és igazgatói iroda.

Formai megoldások

Az épület formai megoldásainak átgondolásakor mindvégig a tervezési program adta a fő irányvonalat. A globális forma a koncepció-adta megoldásokból eredeztethető. A tervezés során tulajdonképpen egy zárt rendszerbe szervezett struktúrát alkottam meg, mely kisebb-nagyobb térelemekből áll össze.^(XIV) Ebben a fázisban tulajdonképpen ez még nem mutatott épületet. Az épületforma ezt a rendszert öleli körbe és kölcsönöz számára egy olyan burkot, amely felruházza az épületek minden tulajdonságával: a különböző külső erők hatására alakítja-rendezi az „épület-burok” a belső rendszert anélkül, hogy azt gyökeresen megváltoztatná. Ilyenek a telekadottságok, a hely szellemisége, a környezeti adottságok...

Célom volt, hogy az épület megjelenése egyszerre mutassa a hagyományok tiszteletét, a folytonosságot és az innovatív szemléletet. Visegrád Magyarország legkisebb városa. A rangot kiemelkedő történelmi múltjának köszönheti, amire a település lakossága nagyon büszke. Ebbe az egységbe újat beemelni nagy kihívás. A város vizuális hangulatának egyensúlya gazdasági érdek, hiszen a bevételek legnagyobb része a turizmusból származik.

Az iskola fő formaképével kettős üzenetet kívántam továbbadni. Egyrészt a Visegrád felett elmúlt korok fényűző életére visszautalni, másrészt a tudás erődjének szimbolikáját visszahozni. Léptékében szerettem volna, ha az iskola átmenetet képez a Makovecz-csarnok eltűnt arányai és a környező épületek kisvárosias arányrendszere között. Reményeim szerint ez hozzásegít a csarnok kívülállóságának oldásához. A műemléki épület végig elkülönülten jelent meg az általam tervezett épülettömegetől. Ezzel inkább egy átmenet képzése volt a célom, mintsem az eltávolodás. Egy olyan időszakot vizionáltam, amely folytonosságot feltételez. Nem keveredik, hanem az építőköveket sorban, egymásra rakja, mint a diákok a felhalmozott tudást.

10. Ábra: Az iskola Rév utcáról látható képe

12. Ábra: Középső blokk látványvilága a földszintről (kunyhók irányából) nézve.

11. Ábra: Belső térelemek koncepciórajzai

13. Ábra: Középső blokk látványvilága az emeletről (osztálytermek irányából) nézve.

Anyaghasználat

Az anyaghasználat terén is bizonyos kettősséget mutat fel a terv. A belső terekben fellelhető anyagok és színek a különböző funkcionális igények szerint szabottak. A külső szemlélőnek ugyanakkor a fa- és kőfelületek dominanciája tűnhet fel.^(XV)

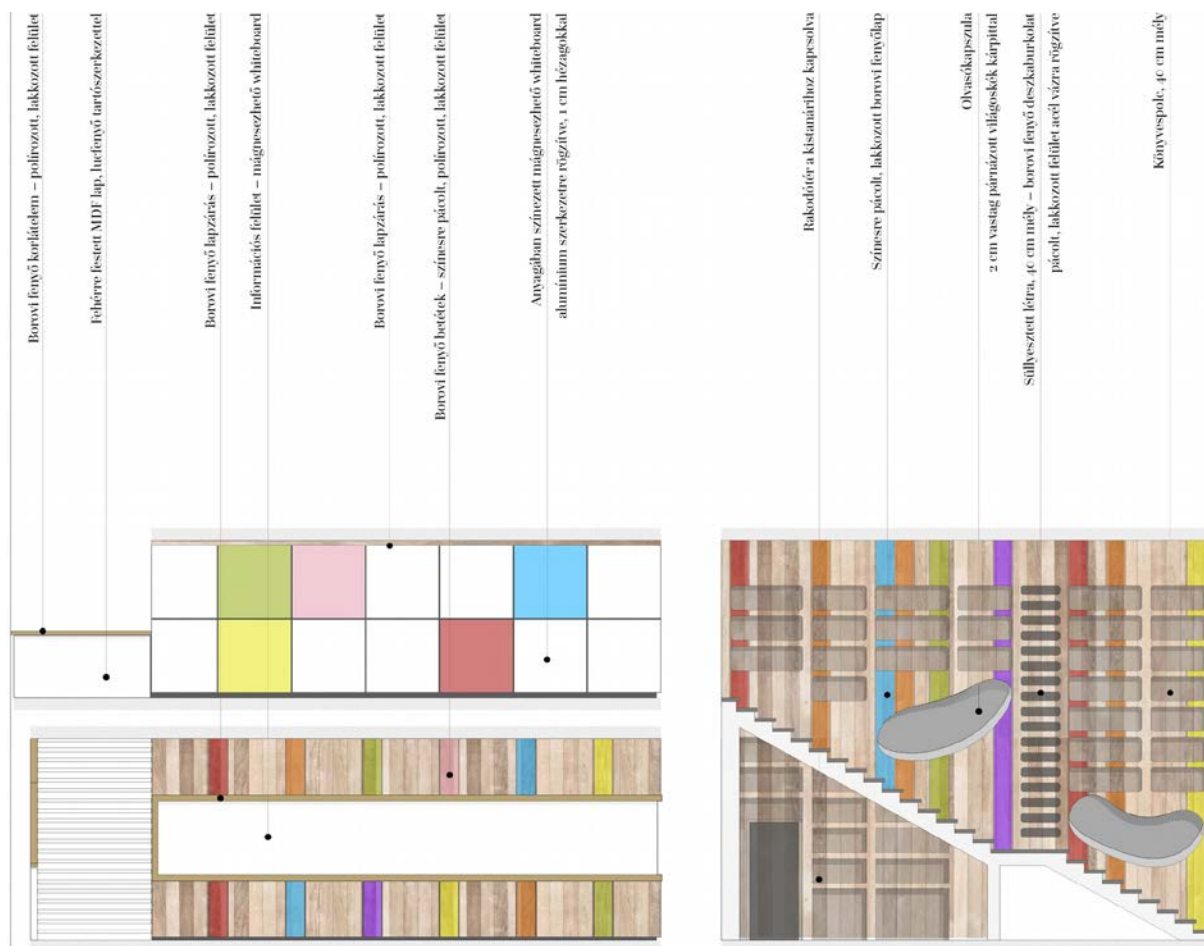
A területen a római kortól kezdve hangsúlyos a szürke andezit használata, ami a mai napig jelen van Visegrád építészetében. Ez valószínűleg a pár kilométerre található, dunabogdányi kőfejtőnek is köszönhető. A kő szilárdsága, ridegsége úgy gondolom, hogy a terv alapvető eszmeiségéhez jól illeszkedik: „tudásból várat építeni”. Az andezitburkolat a műemléki épületen is megtalálható, ezáltal az épületek közötti folytonosság még inkább hangsúlyozott. A kőfelületek mellett a fenyő használata tűnik fel a homlokzatokon, ami ugyancsak a helyi értékekre utal vissza. Visegrád a Visegrádi-hegység lábánál fekszik, a Duna folyamával párhuzamosan. Nem kell sokat gyalogolni a hegység irányába, hogy a városias beépítés feloldódjon és a fenyvesek átvegyék az uralmat a lakóházaktól. A külső anyaghasználat tehát kettős funkciójú. Egyrészt energiát és pénzt kímél a helyben fellelhető anyagok alkalmazásával, másfelől kiemeli a hely szellemiségét.

Az utcára néző homlokzaton, a fa deszkaburkolatba a város három nagy alakjának arcképe lett marva. Ez hangsúlyozza a város szellemi múltját, felhívja a maiak figyelmét az okulás fontosságára, mintegy utat mutatva a jövő generációi számára. A belső terek anyagválasztása egyes faktorokban eltér a külső felületeken tapasztaltaktól. Itt elsődleges szempontként a funkcionalitás, a tanulás volt a választások fő mozgatóereje. Céлом volt, hogy minél változatosabb textúrájú, tapintású, melegségű anyagokat használjak fel.

Fontos szempont volt továbbá a szilárdságukból, vagy nemes öregedésükből következő időtállóságuk, esetleg egyszerű cserélhetőségük. Ilyenek például a magasfényű zománcfestékekkel festett OSB lapok használata, a tölgyfabútorok alkalmazása, az öntött és festett padló betervezése, vagy az olcsóbb szivacsfelületek.^(XVI)

A belső anyagokra összességében a színesség és a személyre szabhatóság jellemző. A földszinti osztálytermekhez tartozó házikókat a diákok kedvükre díszíthetik a tanév folyamán, amit egy nyári festéssel újra elő lehet készíteni a következő osztály számára. A lépcső mentén futó könyvespolc is mindig más képet mutat attól függően, hogy a könyvgerincek éppen milyen színmintát rajzolnak ki. Az emeleten, a központi mag osztálytermek felé néző felülete is mindig változtatható, hiszen a színes felületek mágnesezhetőek és táblafilccel rajzolhatóak, letörölhetőek. A falfelület így állandó változékonysággal bír, míg élettartalma is hosszan tartó.

Úgy gondolom, egy iskola – főleg egy általános iskola – esetében kifejezetten fontos a változékonyság, a mindig megújuló kép. A diákok nem csak a kreativitásukat és vizuális képességeiket fejlesztik, hanem az iskolát is mindig megújulásra kész, nem statikus intézményként fogják fel. Ez könnyebbé teszi a tanulást és rejtett képességeket fejleszt, hogy ne csak a pedagógusok áldozatos munkája, de az intézmény maga is hozzátegyen a fiatalok neveléséhez.

14. Ábra: A lépcső blokkjának falnézeti részletei

Tervezési folyamat tanulságai

A feladat folyamán célom volt a kísérletezés, hogy olyan módszerekkel, szemléletekkel is találkozjak, melyek számomra eddig ismeretlenek voltak. Finta József nagyon szemléletesen írja le a tervezésnek ezt a felét: „Az építész szeretné világosan látni az utakat, a választható főcsapások alternatíváit, s vagy ezek valamelyikén jár, a kitaposotton, a sima felületűn, a mozgásait sűrű iránytáblákkal koordinálón, vagy saját ösvényt vág magának alig ismert bozótokon keresztül, ám az utakat ez esetben sem kívánja szem elől téveszteni, mondhatni, jobbára útközelben marad, megnyugtatja a főirányok érzékelhető volta. Az építész nyugtalan lesz, pánikközelbe kerül, ha eltűnnek az utak s már csupán ösvények vesznek körül, kusza, egymást keresztező vagy egymással párhuzamosan futó lábnyomok, irányuk is tűnőben a porban (...)”³ Jól szemlélteti a rövid idézet azt az izgalommal teli, kihívásoktól nem mentes munkát, amelyhez bármikor szívesem odaültem, amiről bármikor, bárhol tudtam gondolatokat szőni. Az ismeretlen megélése, az új gondolatok felbukkanása jelentették a terv fejlődésének véget nem érő izalmát.

Szerettem volna, ha a feladatban átélhetem mindazt az építő erőt, amely egy iskolát sikeres, jól működő intézménnyé formálja. Úgy gondolom kutatásaim és gondolataim a témáról nem vezettek zsákutcába: azt hiszem, sikerült átéreznem a szakemberekkel folytatott beszélgetések során az oktatás örömét, sikerélményeit, világossá vált a rendszer jó-néhány hibája.

A feladat lelkesedéssel töltött el és a tervet minden hibájával együtt teljesnek érzem. Olyan tapasztalatokat nyújtott, melyekre biztosan emlékezni fogok a későbbiekben is, a tanulságokat pedig elkövetkező munkáimba akaratlanul is bele fogom szőni.

Habár léptéke túlmutat a jelenlegi gazdasági körülményeken és a település adta lehetőségeken, azt gondolom, hogy egy egyetemi kurzusnak ilyennek kell lennie. Fontos és aktuális kérdéseket kell felvetnie, melyekre a diák a magához mért legkorrektebb választ adhatja, akkor is, ha ez az adott légkörben irrelevánsnak fog hatni. Ezzel tanul. Köszönöm a feladatot és a fáradhatatlan munkát oktatóimnak: Tamás Anna Máriának és Kovács-Andor Krisztiánnak.

3 Finta József – A funkció társkeresései, szerződéseim Budapesttel, In. Tolna Márton (szerk.): Értékek Emlékezések, Akadémia, 1986, p.5.

15. Ábra: Homlokzat a Rév utca irányából, a mart faburkolat részleteivel

Környezetpszichológiai függelék

Amerikában a hatvanas évekre az építészeti terek minősége igencsak leromlott: személytelenné és egysíkúvá váltak. A nagy- mértékű urbanizációs fejlődések leginkább a közlekedés fejlesztésében voltak érdekeltek, a mindennapi embert úgymond kirekesztették a térből.

Amint egykor Angliában, az ipari forradalom városaiban is felismerték a változtatás fontosságát – melynek hatására létrejött a szociológia tudománya és közvetetten megteremtette a szecesszió stílustörekvését – úgy Amerikában is elkezdődött egyfajta változás az ötvenes- hatvanas évek fordulóján. A pszichológusok egy csoportja megkérdőjelezte a pszichológia azon állítását, miszerint az emberek térben elfoglalt helyét tartós tulajdonságai, mint az ingertűrés, vagy kitartósság határozzák meg, vagyis mit visel el az adott térben. Azt mondták ki – ellentétben a pszichológia általános felfogásával – hogy ez a hatás semmiképpen sem egyoldalú folyamat. Az ember hat a környezetére és ezzel egy időben a környezet is hatással van felhasználójára. Ez az alapvető ellentmondás késztetett pár pszichológust, hogy a szakma vezérvonaláról látszólag leválva – ám azzal továbbra is szoros kapcsolatban – megteremtsék a környezetpszichológia tudományát.

Düll Andrea a magyar környezetpszichológia egyik úttörője így fogalmaz: „A környezetpszichológia az egyének és fizikai környezetük közötti interakciók tanulmányozása.“⁴

Felvetődik ugyanakkor a kérdés, hogy vajon mit értünk környezet alatt. Düll Andrea így definiálta: „A szó etimológiájából kiindulva a legegyszerűbb definíció szerint környezet mindaz, ami körülvesz. A „körülvétel“ (...) magában foglalja azt a lényeges mozzanatot, hogy a környezet nem általában létezik, hanem annak a vonatkozásában, amit körülvesz, azaz mindig valamilyen fókusz vonatkozásában.“⁵

Edward T. Hall a környezetpszichológia egyik első szakértője szerint a térnek több minőségét különböztetjük meg. Mivel a fizikai valóságot csak érzékszerveink segítségével tudjuk észlelni – mely később agyunkban dekódolódik – a környezetünknek is ezáltal tudunk különböző minőségeket adni.

4 Düll Andrea: Környezetpszichológia: szemlélet, elmélet és alkalmazás in: Alkalmazott pszichológia – Bagdy Emőke, Klein Sándor szerk. – p.161.

5 Düll Andrea, Szokolszky Ágnes: Környezet-pszichológia – Akadémia kiadó – p.11.

Két nagy csoportra osztotta érzékszerveinket. Léteznek a távolságérzékelők (a szem, a fül és az orr), valamint megkülönböztetjük a közvetlen érzékelőket (bőrünkkel, hártáinkkal, izmainkkal érzékelt dolgok), vagyis a közvetlen közelünkben történő hatások érzékelését. Ezen érzékelések által a tér minőségét öt nagy csoportba oszthatjuk: vizuális tér, auditív tér, tapintási tér, szaglási tér, termikus tér.

Düll Andrea szerint „A kollektív tulajdonságok (összetettség, újdonság, meglepőség, ismerősség, bejósolhatóság, stb.) – az ún. ambiens ingerekhez például szagok, páratartalom, hangok hasonlóan – nem (könnyen) tudatosuló környezeti jellemzők, amelyek azonban a gyakran szintén nem tudatos viselkedésekkel szoros kapcsolatban állnak.”⁶

Vagyis a környezet felhasználói számára legtöbbször rejtve maradnak azon érzések forrásai, amik a tér kapcsán bennük kialakulnak. Éppen ezen érzések miatt beszélhetünk pszichológiai értelemben véve is terekről. Hiszen a földrajzilag értelmezett környezetből a térben jelenlevők „helyeket” választanak le aszerint, hogy milyen érzelemmel ruházzák fel azt.

A környezetpszichológiai kutatások során arra jutottak a szakemberek, hogy nem lehet az egyént a környezetétől elszakítva, valamint csupán csak a környezetet vizsgálni. A kettő kiegészíti egymást. Kettőjük szimbiózisából épül fel az a bonyolult rendszer, melynek vizsgálata folytán juthatunk megalapozott következtetésekre.

Fancis T. McAndrew szerint a személy és környezete értelmezésében három szintet különböztethetünk meg. A vizsgálatot mikro-, mezo- és makroszinten értelmezhetjük. A mikroszinten a személy és közvetlen környezetének megfigyelését folytatjuk, mezoszinten bizonyos csoportok viselkedését és az őket körülvevő környezetet figyeljük meg, makroszinten pedig több csoport és helyszín összehasonlításával állapítunk meg következtetéseket.

(I.) Rókusfalvy Pál így definiálja az iskolai miliőt: „Az iskola a már nagyobb önállóságot ("iskolaérettséget") igénylő fejlesztő tevékenységnek, a tanítás-tanulásnak a színhelye. Tárgyi környezete, kerete: az iskolaépület növényekkel is beültetett udvarral vagy kerttel. A teremméretek, a funkcionális megfelelés (tornaterem, szaktárgyi tantermek, stúdiók stb.) itt is fontosak, nemkülönben a levegőcsere, világítás és az esztétikusan is ható tisztaság. Emberi környezetének jellemzői: a tantestületi légkör, a tanulóközösség belső fegyelme, tartása, az iskola és a család viszonya, ennek pedagógiai összhangja.”⁷

6 Düll Andrea: Környezetpszichológia: szemlélet, elmélet és alkalmazás in: Alkalmazott pszichológia – Bagdy Emőke, Klein Sándor szerk. – p.171.

7 Dr. Rókusfalvy Pál: Mi a környezetpszichológia in: Új Pedagógiai Szemle 2000. április p.49.

A professzor egy klasszikus iskola-rendet vázol fel a fenti idézetében. Látszólag egyszerű eszközökkel megvalósított, tiszta képlet. Ugyanakkor ez a szigorú többszörös kapcsolati rendszerben létező definíció borítja fel a tervezési léptéket, azt az általános módszert, amely a fizikai tömeget veszi a tervezés alapegységének. Ebben az esetben a tömeg-, a térképzés pusztán határként funkcionál, olyan vonalakat húz meg, melyeken az tényleges tervnek, vagyis a gondolatkomplexumnak nem lehetséges és nem szabad kilépnie.

(II.) Várkonyi Hildebrand szerzetestanár és pszichológus már a negyvenes években foglalkozott a kérdéssel, hogy mely jelenségek befolyásolják a gyermek fejlődését, milyen hatások alakítják a gyermeket, hogy aztán a személyisége kialakuljon, felnőttként egyedi gondolkodással rendelkezzen. Két aspektusra vezeti vissza a fejlődés eredőjét. Elkülöníti a gyermekkel veleszületett, öröklött adottságok és a környezeti hatásokból származó tanult reakciókat.

Várkonyi így vázolja fel ezt a gondolatot: „Külvilágunkat, vagyis alanyi környezetünket elsősorban azok a másodlagos képzetek alakítják, amelyek személyiségünknek részint felső, részint mélyebb rétegeiből erednek; ezeknek rendszerén, mintegy szűrőjén keresztül látjuk, érzékeljük, érezzük és értékeljük a környezetnek minden részletét. Az alanyi külvilágunk ezen kiválasztott és feldolgozott benyomások és hatások eredménye, de egyúttal megszűrője is a későbbi, egész életünkön át tartó környezeti hatásoknak. Ez az alanyi külvilág azonban nem „csalódások” vagy képzelődések szövedéke, hanem éppúgy valós értékű, mint az ember nélkül elképzelhető környezet. Az ember nem a környezet terméke, hanem megfordítva: ő maga alakítja ki magának egyéni és típusos külvilágát.”⁸

(III.) A fejlődéslélektan így definiálja a választott korcsoportokat: Habár a legkisebb – hat-hét éves – diákoknak először még csupán a társaság megléte a fontos, a személyes kapcsolatok nem dominánsak, kilenc éves korukra kialakítják saját közösségeiket, létrejönnek a kisebb baráti csoportok. „Az iskola mint élethelyzet közös feladatokat ad, táplálja a közös érdeklődést, tartalmasabbá teszi a kapcsolatokat.”⁹

8 Várkonyi Hildebrand: Gyermek és környezete – Országos Köznevelési Tanács p.34.

9 Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan – Medicina p.179.

10 éves kor körül a gyermekek megértik a szabályok fogalmi lényegét. Előtte a hézagos ismereteik folytán ezeket leegyszerűsítve, a nyerést célul kitűzve értelmezik azokat. Ettől a kortól kezdve tisztában van vele, hogy a szabályok kölcsönös megállapodásokon nyugszanak, azokat együttes akarattal meg lehet változtatni. Ami igen fontossá válik számukra: hosszú viták kezdődnek a legapróbb szabályrészletekről is. Ennek a folyamatnak a végkifejlete, a következők szerint definiálható:

„12-13 éves kor körül a gyerekek különösképpen hajlanak arra, hogy társadalmi mintákat utánozzanak valóságos anyaggal. A képzeletben kidolgozott és gyakran írásba foglalt játékintézmények után olyan foglalatosságokat keresnek, amelyekben együttességi igényüket a játék szintjén valóságosan érvényesíthetik.”¹⁰ Vagyis ebben a korban a díszletek, a felnőttektől elcsúszott élet leképezése nagyon fontos eleme a mindennapoknak. Ezek a játékok ugyanis az egészséges fejlődésnek elengedhetetlen kellékei. 13 éves kortól aztán ezek a viták egyre inkább a háttérbe szorulnak. A fiatal kamaszoknál a szabályok már csupán eszközei a játéknak, tehát nem elsődleges szerepet kapnak.

(IV.) Ugyan hétköznapijainkban a tapintásnak nem adunk akkora hangsúlyt, mint például a látásunknak, a tér érzetének kialakulása során mégis fontos szerepet tölt be életünkben. Hiszen tapintani nem csak ujjainkkal, egész testünkkel szoktunk. Emiatt inkább beszélhetünk izomérzetekről, mintsem konkrét tapintásról.

Ebből következően talán találóbb lenne, tapintási tér helyett mozgási térről beszélnünk. A tapintás által kialakult érzetünk nagyban függ eddigi tapasztalatainktól, megszokásainktól. Mindamellet rendkívül összefügg ezen érzékelésünk a látás során kialakult hatásokkal. Ugyanis a tárgyakat, a teret először látjuk, mely kialakít agyunkban egy képzetet, valamiféle interpretációt és csak azután kezdjük el mozgásunkkal, tapintással azt érzékelni. Ha egy tárgyat visszataszítónak látunk, biztos, hogy a tapintással szerzett érzetünk is ezt fogja alátámasztani. Ezért ezt a két térérzetet rendkívüli módon össze kell hangolnunk a tervezés során.

10 Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan – Medicina p.211.

(V.) „Környezetnek a lélektudományban a reánk ható tárgyak összességét értjük, azt a nagyvilágot (makrokos- most), amely bennünket körülvesz, saját személyunktől kiindulva a mindenség végső határáig. A környezeten mindig tárgyi valóságot értünk, amelyben élünk és mozgunk, és amely minden létező számára egy és ugyanaz („tárgyi milieu”).”¹¹ A környezetet azonban minden ember máshogy éli meg. Ugyan egyazon tárgyi világot észlel, mégis, amíg annak a térnek aktív részesévé válik, addig megannyi személyes szűrőn fut át a tér érzete. Többek között ez korlátozza az egyes térhasználókat, hogy más korú, más kultúrájú, vagy éppen más nemű társukkal szoros együttműködésben tudják a térelemeket hasznosítani.

(VI.) A gyermekek hét éves kortól kezdenek el saját kortársaikkal közösséget alkotni. Addig a szüleiket, idősebb közelállókat tekintik legfontosabb társuknak. Az elszakadásnak viszont nem szabad hirtelen történnie, hiszen akkor a gyermek nem találja meg a megfelelő helyét az új közegben.

(VII.) Lényeges emiatt, hogy létrejöjjön egyfajta átmenet az iskolai közeg és a családi kapocs között. Fontos, hogy a gyerekek érezzék ezt az átmenetet, mégis világosan meg tudják határozni a kettő közötti határvonalat.

Mikor a gyermekek hozzászoknak az iskola légköréhez, egyre fontosabbá válik a közösségi szellem. Ebben a folyamatban kulcsfontosságú szerepet kapnak a pedagógusok és az iskolaépület maga is. Fontos, hogy legyenek olyan helyszínek, olyan közösségi terek, vagy eldugott rejtekek, ahol ezek a kapcsolatok formálódni tudnak. Az osztályközösségek megfelelő formálódásának nagyon hangsúlyos szerepe van. Csak az ilyen közösségek tudnak együttműködni a játékban és a tanulásban.

(VIII.) A szaglási és termikus térérzet a modern kultúra fejlődésével mind inkább háttérbe szorul. Egyre kevésbé figyelünk oda ezekre a jelekre. Az emberek testfelületének hőmérsékleti változását háromféleképpen érzékelhetjük: először bőrünk hőérzékelőivel, majd az erősödő szaghatások segítségével (a testhőmérséklet emelkedésével még a parfümök illata is messzebből érzékelhető), harmadszor pedig vizuális megfigyeléssel. Az ilyen érzetek mind negatívan hatnak közösségi terekben térérzetünkre. A zsúfoltság hatását keltik, speciális esetben pedig pánikot is kiválthatnak (például zsúfolt metrón utazva). Fontos, hogy az ilyen kellemetlen hatásoknak az ellenpólusai is megtalálhatóak legyenek a környezetünkben. A természet beemelése az épített környezetünkbe oldhatja a zavaró hatásokat, nyugalmat és frissességet áraszt.

11 Várkonyi Hildebrand: Gyermek és környezete – Országos Köznevelési Tanács p.25.

(IX.) 10 éves kortól a gyermekekben kifejlődnek már az asszociációs készségek és az objektív látásmód. A vizuális és tapintási ingerek nagyon fontosak a gyermekek megismerési folyamataiban. Ezek során az asszociációs képességüket is fejlesztik. (A tapintott elem vizuális megértése, a látott tér felületeinek anyagszerűségének elképzelése...) Emiatt kiemelten fontos a természetes környezetbe szoktatni a kisdíákokat, hiszen ennek változékonysága, folytonos megújulása, elsorvadása maradandó tapasztalatokat nyújt számukra.

A továbbiakban tehát nem elvontan fogják fel a világot, hanem a tapasztalt dolgokat kapcsolják hozzá a gondolataikhoz. A játékokban is előjönnek az asszociációk, a látott világot próbálják átültetni saját világukba. Ehhez a folyamathoz az őket körülvevő tér kulcsfontossággal bír. Fontos, hogy az őket körülvevő tárgyak is segítsék a gyerekeket a tanulásban, a játékok folyamán.

(X.) A továbbiakban tehát nem elvontan fogják fel a világot, hanem a tapasztalt dolgokat kapcsolják hozzá a gondolataikhoz. A játékokban is előjönnek az asszociációk, a látott világot próbálják átültetni saját világukba. Ehhez a folyamathoz az őket körülvevő tér kulcsfontossággal bír. Fontos, hogy az őket körülvevő tárgyak is segítsék a gyerekeket a tanulásban, a játékok folyamán.

(XI.) „Minden olvasó közül a gyerek jár a legközelebb a teljes megéléshez. Olvasmányában ő vezeti el leginkább a feszültségeit, ő „tisztul meg” leginkább az indulataitól. Talán neki jut legkönnyebben osztályrészül a katarzis.”¹² A gyermekek számára kiemelten fontos az olvasás megszeretése – megszerettetése. Az olvasás által fejlődik gondolkodása, fantáziája, kreativitása. Közösségeket kovácsoló erővé válhat, éppen ezért kiemelten fontos egy általános iskola könyvtárát, olvasó polcát körültekintően megtervezni.

Vannak kutatások, amelyek kimutatták, hogy a mai kor kisiskolásai sokkal többet olvasnak és írnak, mint a hasonló korú gyermekek 10-15 éve. Ez egyfelől örömteli tény, másfelől komoly veszélyeket hordoz, hiszen nem mindegy, hogy mi kerül a gyerek kezébe.

12 Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan – Medicina p.250.

A szülőknek és pedagógusoknak egyformán felelősségük a gyereket megfelelő irányba kalauzolni, amiben az iskolai könyvtárnak nagyon fontos szerepe van. Megfelelően nyitottnak és haladó szelleműnek kell lennie, hogy a gyermekek sajátjuknak érezzék, ugyanakkor a biztonság, a magas koncentrációt igénylő feladathoz megfelelően zártnak is kell lennie. „J. W. Black fonetikus szakember tanulmánya arról ad számot, hogy egy terem méretei és visszhangtulajdonságai közvetlen hatással vannak az olvasó ember olvasási sebességére. Az emberek lassabban olvasnak nagyméretű termekben, ahol a rezonancia ideje is hosszabb”¹³

(XII.) Ha megvizsgáljuk a perifériális látás térérzetre gyakorolt hatását, a retinától távolodva egyre kevésbé érzékeljük a színeket, valamint az éleslátást is felváltja a homályos, elmosódott érzékelés. A szem ezen területének ugyanakkor fokozottabb a mozgásérzékelő képessége. Ha az ember egy nyugodt térben elmélyülten dolgozik, legyen az bármilyen csendes és üres, zsúfoltnak és nyugtalanának érezi, ha a perifériális látómezőben folyton valamilyen mozgást észlel.

(XIII.) Nagyon fontos a terek tervezése kapcsán fokozottan figyelni az akusztikai hatásokra is. Könnyen beláthatjuk ezt a tényt, ha visszagondolunk, milyen érzéseink, hangulatunk volt egy visszhangos, zajos teremben és ezzel ellentétben egy jó adottságú, koncertteremben, még ha az ott-tartózkodásunk körülményeiről el is feledkezünk. Ha az ember olyan térbe téved, ahol a saját hangját nem hallja beszéd közben, jelentősen leromlik közérzete. Saját hangunk mintegy jelzi számunkra, hol és mint vagyunk jelen. A hangok segítségével felfogott tér is minden ember számára szubjektív megítélésen alapszik. Az akusztikai teret is máshogy interpretálják a különböző kultúrákban nevelkedettek.

A teret befolyásoló hanghatásokat már az ókorban is tudatosan alkalmazták. A Bibliában is megemlítenek ilyen kísérleteket: Jézus csónakba szállva a Genezáreti-tóról szólt a szomszédos domboldalon ülő felgyülemllett tömeghez. Később a görög, majd római amfiteátrumok is többek között akusztikai célokat szolgáltak. Az épület falai visszaverték a tér közepén álló hangját, ezáltal fokozottabb tér- és hangérzetet nyújtottak a hallgató számára.

13 Edward T. Hall - Rejtett dimenziók – Katalizátor p.57.

Ugyanakkor minden hanghatást szubjektíven értelmezünk. Egy részről hallása minden embernek különböző, másrészt a tanult folyamatok következtében más környezetben élő-dolgozó személyek különböző hangokra eltérően reagálnak. Egy kamarazenekar egyik tagja több mint valószínű, hogy teljesen máshogy él át egy síphangot, mint egy sportoló. Pszichológusok bebizonyították, hogy az akár erős, ám monoton hanghatás mellett az ember könnyebben tud koncentrálni, akár elaludni is. Ezzel szemben a hirtelen hanghatások az ember figyelmét önkéntelenül is elterelik, megzavarják. Kimutatták ugyanakkor, ha a hirtelen hanghatások mellett monoton zaj is fellelhető a térben, akkor az a jelenlevőt kevésbé zavarja meg.

(XIV.) Érdekes és fontos a gondolatot mutat be Berta Péter következő idézete: „(...) ráirányítva a figyelmet a tárgyak társadalmi létének dinamikusabb aspektusaira. Közelebbről arra, hogy a bennünket körülvevő tárgyak nem egy „kimerevített” pillanatban, más tárgyaktól és a szubjektumoktól elszigetelten, passzívan és mozdulatlanul léteznek, hanem az őket használó egyénekhez és csoportokhoz kapcsolódó gyakorlatok és tervek sora szerveződik körük, illetve alakul ki miattuk.”¹⁴

Nagyon fontos, hogy egy tárgyat, egy térrészletet nem egy adott pillanatnak hoz létre egy tervező. Az alkotás pillanatától kezdve, a tárgy megsemmisüléséig egy életpályát ír le maga az objektum. Különösen fontos ezzel számolni iskolaépületek kapcsán. A gyermeki dinamika észrevétlenül is hozzáad a tárgyak életéhez és ezzel mindig számolni kell, ha hosszan tartó és igazán funkcionális eszközöket akarunk a felhasználóiknak átadni.

(XV.) Az ember számára a legfontosabb információközlést a látása nyújtja. Szemeink segítségével már több kilométer messzeségből meg tudunk különböztetni tárgyakat, személyeket. Épp ezért környezetünk érzékelésekor tán legfontosabb érzékszervünk, melyre hagyatkozhatunk. Ugyan minden ember szeme többé-kevésbé ugyanolyan fiziológia alapján épül fel, látásunk mégis más és más.

14 Berta Péter – Szubjektumok alkotta tárgyak – tárgyak által konstruált szubjektumok. Interakció, kölcsönhatás, egymásra utaltság: az „új” anyagikultúra-kutatásról in: Replika 63, 2008 p.47. o.

Mivel a képet, amit ténylegesen érzékelünk, az agyunk dolgozza fel, így különböző kultúrákban, sőt a más hatások közt nevelkedett emberek is változóan érzékelik. Érdekes megfigyelni a japán és az európai térképzés különbségeit: míg a japán emberek – és egyáltalán a keleti népek – a teret érzékelik és ebben helyezik el vizuálisan a tárgyak csoportját, addig a nyugati ember a tárgyak egymáshoz viszonyított helyzetét figyeli meg, magát a teret – amiben ezek az elemek elhelyezkednek – közömbösnek tartják. Emiatt más a keleti kultúrában nevelkedettek véleménye a nyugati térképzésekről (és ugyanez fordítva is elmondható): míg keleten az építészeti térben a bútorokat középre rendezik, addig nyugaton általános szokás ezek falhoz tolása. Ha egy japán ember betér egy budapesti polgári lakásba, azt igen levegősnek, talán üresnek fogja tartani, attól függetlenül, hogy teli van zsúfolva bútorokkal. Érzékelése a keleti tér középre rendezéséhez van szokva, így vizuálisan üresnek fogja tartani azt.

(XVI.) A térben előforduló színérzetek, valamint sötét-világos területek is erősen befolyásolják térérzetünket. Ha két ugyanolyan méretű szobában körülnézünk, de az egyikben sötétebb padló, valamint sötétebb mennyezet található, azt a teret szélesebbnek, ugyanakkor nyomottabbnak is találjuk.

Köztudomású ugyanakkor a színek érzeteinkre gyakorolt hatása is. A kék és a zöld szín nyugtatólag hat az emberre, nem véletlen, hogy iskolákban, kórházakban sűrűn alkalmazott színek. Ugyanakkor a sárga és piros ezeknek ellentétei: a piros szín a meleg érzetünket emeli, ugyanakkor irritáló, nyugtalanító hatása van. Nem véletlen, hogy jelzőrendszerek jól bevált színe, hiszen figyelemfelkeltő hatással van. A sárga ugyanúgy melegséget áraszt, de szorongó, depresszív hangulatot vált ki az emberből.

Végső megállapítások

A megelőző környezetpszichológiai és gyermeklélektani kutatásaim nagy hatással voltak a tervezés módszerére, a program felállítására, tulajdonképpen az iskolaépület teljes egészének megálmodására. Azt gondolom, nagyon fontos, hogy a tervező tisztában legyen az anyagok, terek nyújtotta hatásokkal, hogy azokkal a legmegfelelőbben tudjon operálni. Nem hiszem azt, hogy a környezetpszichológia tudományterületén fellelhető teljes irodalom kötelező érvényű lenne a tervező építészek, designerek számára, hiszen a legtöbb és legfontosabb fogalmat ösztönösen beemelik a tervezett elembe. Mégis úgy gondolom, fontos tisztában lenni a tudományág jelenlegi állásával, motivációival és esetleges hiányosságaival. A szakmák közötti együttműködések mindig valami újnak és egyben előre mutatónak a gyümölcsöző forrásai szoktak lenni.

A környezetpszichológia képes rá, hogy a gyakran kiüresedett, mély értelmet vesztett építészetbe új, személyes tartalmat leheljen. Manapság divat a személyre szabhatóság, az elektronikai eszközök bonyolult kapcsolataival segítségével egyedivé tenni tereket, tárgyakat. Ezek az elemek ugyanakkor végtelenül üresek, minden alapvető rendező erőttől mentesek. Azt mondhatjuk, hogy a technika, az új anyagok túl gyorsan fejlődnek ahhoz, hogy a pszichológia, vagy más esetekben a szociológia lépést tudjon tartani vele. Fontos tehát megint hangsúlyozni a szakmák közötti együttműködést, hogy képesek legyünk felzárkózni a technika fejlődéséhez.

Irodalomjegyzék

Könyvek:

Bagdy Emőke, Klein Sándor (szerk.): Alkalmazott pszichológia. Edge 2000 kft, Budapest 2006.

Bazsányi Sándor, Wesselényi-Garay Andor: Kettős vakolás Terek-szövegterek. Kalligram, Pozsony 2013.

Cseke László – Visegrád ezer éve almanach. Visegrád 2010.

Csikszentmihályi Mihály: És addig éltek, amíg meg nem haltak. in: A mindennapok minősége, Kulturtrade, Budapest 1998.

Düll Andrea, Szokolszky Ágnes: Környezet-pszichológia. Akadémia kiadó, Budapest 2006.

Edward T. Hall: Rejtett dimenziók. Katalizátor Iroda, Budapest 1995.

Finta József – A funkció társkeresései, szerződéseim Budapesttel, In. Tolna Márton (szerk.): Értékek Emlékezések, Akadémia, 1986,

Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Medicina Könyvkiadó Rt. Budapest 2006.

Poincaré, Henri: Tudomány és föltevés. Kir. Magyar Természettudományi Társulat, Budapest 1908.

Dr. Rókusfalvy Pál: A környezetpszichológia alapkérdései. Nemzeti Tankönyvkiadó zrt. Budapest 2004.

Várkonyi Hildebrand – A gyermek és környezete – Országos Közoktatási Tanács, Budapest 1944.

Folyóiratok:

Berta Péter – Szubjektumok alkotta tárgyak – tárgyak által konstruált szubjektumok.

Interakció, kölcsönhatás, egymásra utaltság: az „új” anyagikultúra-kutatásról. in: Replika, 63, 2008, p. 29-61.

Dr. Rókusfalvy Pál (szerk.): Mi a környezetpszichológia. in: Új Pedagógiai Szemle 2000. április

Internetes hivatkozások:

Visegrád város honlapja – <http://www.visegrad.hu/>

Áprily Lajos Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény honlapja, <http://www.aprily-visegrad.hu/>

Nehéz elhinni: többen olvasnak és írnak a mai gyerekek, mint szüleik. <http://goo.gl/e9FyTW> (hozzáférés: 2014.11.18.)